

SUSIJĘ KREDITORIAI RESTRUKTŪRIZAVIMO PROCESĖ

Paulius Miliauskas

Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros doktorantas*

Nors įmonių restruktūrizavimas Lietuvoje tampa įprastu reiškiniu ir nuolat daugėja įmonių, kurios susiduria su įvairaus pobūdžio finansiniais sunkumais, tačiau Lietuvos teisinė doktrina skiria per mažai dėmesio šiems aktualiems teisiniams santykiams įmonių teisės srityje. Straipsnyje nagrinėjamas restruktūrizavimo procesas ypatingai dėmesį atkreipiant į restruktūrizuojamos įmonės ir kreditorių bei kreditorių tarpusavio santykius. Kadangi restruktūrizavimo procesas yra skirtas ne tik išsaugoti restruktūrizuojamą įmonę, tačiau ir apginti restruktūrizuojamos įmonės kreditorių interesus, todėl praktikoje neretai kyla situacijų, kai kreditoriai ir restruktūrizuojama įmonė yra tiesiogiai ar netiesiogiai susiję asmenys, kurie gali kontroliuoti visą restruktūrizavimo procesą. Kyla klausimas, ar esant tokiai situacijai gali būti pažeidžiamos kitų restruktūrizuojamos įmonės kreditorių teisės ar kitaip piktnaudžiaujama restruktūrizavimo procesu? Atsakant į šį klausimą straipsnyje analizuojamos situacijos, kuriose gali kilti nesutarimai tarp restruktūrizuojamos įmonės kreditorių, pateikiami kreditorių piktnaudžiavimo savo teisėmis pavyzdžiai, analizuojamos kreditorių rūšys restruktūrizavimo procese. Autorius tiria Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo nuostatas, kurios reguliuoja kreditorių dalyvavimą restruktūrizavimo procese bei pateikia šių nuostatų teisinį vertinimą. Lietuvos teismų praktika pateikia tam tikrų abejonių dėl susijusių kreditorių teisių restruktūrizavimo procese, todėl autorius taip pat aptaria teismų praktikos įtaką analizuojamiems teisiniams santykiams. Atsižvelgiant į nustatytas problemas ir teisinio reguliavimo spragas, pateikiami galimi su restruktūrizuojama įmone susijusių kreditorių dalyvavimo restruktūrizavimo procese būdai bei tokio dalyvavimo ribos.

IVADAS

Romėnų teisėje, XII lentelių įstatyme, buvo nurodyta, kad priešas lieka amžinai skolingas (lot. *adversus hostem aeterna auctoritas esto*)¹, tuo tarpu romėnų teisininkas Gajus rašė, kad,

* Kontaktinis elektroninio pašto adresas: paulius.miliauskas@tf.stud.vu.lt

skolininkui nesumokėjus reikalaujamos sumos kreditoriui, skolininkas galėjo būti perduodamas į vergovę ar netgi užmušamas². Du tūkstančius metų tobulinant teisinę sistemą nebeliko nei amžinų skolų, nei skolininkų vergijos, o įmonei susidūrus su finansiniais sunkumais, priklausomai nuo finansinių sunkumų pobūdžio, gali būti taikomas vienas iš dviejų įmonių teisės institutų: bankrotas arba restruktūrizavimas. Restruktūrizavimo proceso, skirtingai nei bankroto, tikslas yra ne tik apginti įmonės kreditorių interesus, bet ir išsaugoti pačios įmonės veiklą. Tačiau neretai susidaro tokia situacija, kai restruktūrizuojamos įmonės kreditoriai yra su restruktūrizuojama įmone tiesiogiai arba netiesiogiai susiję asmenys, todėl iškyla klausimas, ar visi kreditoriai restruktūrizavimo procese turi tuos pačius tikslus, ar jie yra lygūs ir ar visi turi tokias pačias galimybes apginti savo teises ir teisėtus interesus?

Nors Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (toliau – ĮRĮ) buvo priimtas dar 2001 m.³, tačiau Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos duomenis sėkmingai yra baigti tik 5 įmonių restruktūrizavimo procesai⁴. Tai galima paaiškinti tuo, kad ĮRĮ buvo priimtas ekonominio pagyvėjimo laikotarpiu, todėl beveik nebuvo įmonių, kurios atitiko restruktūrizavimo procesui pradėti būtinų sąlygų. Antra, priimant ĮRĮ įmonių ir visuomenės požiūris į restruktūrizavimo procesą buvo neigiamas (šiuo metu taip pat restruktūrizavimo procesas klaidingai siejamas ne su įmonės išsaugojimu, o laikomas vienu iš būdų, kaip išvengti finansinių įsipareigojimų, o taip yra dėl to, kad teisės aktai sudaro sąlygas piktnaudžiauti restruktūrizavimo procesu). Galiausiai įmonės turinčios finansinių sunkumų siekė išsaugoti savo veiklą kitais negu restruktūrizavimas būdais, pavyzdžiui, bendru sutarimu su kreditoriais, suderindamos skolų grąžinimo grafikus ir kt.

Pasikeitus ekonominei situacijai ir padidėjus įmonių, susiduriančių su laikiniais finansiniais sunkumais, skaičiui, padaugėjo ir restruktūrizavimo procesų (šiuo metu yra pradėtos net 82 restruktūrizavimo procedūros). Kadangi teisinė bazė restruktūrizuojamos įmonės kreditoriams suteikia vieną iš pagrindinių vaidmenų restruktūrizavimo procese,

¹ XII lentelių įstatymas, III lentelė [interaktyvus] [žiūrėta 2010-07-14]. Prieiga per internetą: <http://www.orbilat.com/Languages/Latin/Texts/01_Preliterary_period/12_Tables.htm>.

² Plačiau apie *legis actio per manus iniectio* žiūrėti: NEKROŠIUS, I; NEKROŠIUS, V; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999; taip pat The Online Library of Liberty. *Gaius, Institutes of Roman Law*. Liberty Fund Inc., 2005.

³ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (nauja įstatymo redakcija) (Valstybės žinios, 2010, Nr. 86-4529).

⁴ Įmonių restruktūrizavimo departamento prie Ūkio ministerijos duomenys apie baigtas įmonių restruktūrizavimo procedūras [interaktyvus] [žiūrėta 2010-07-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/Restrukturizavimas.php?Tipas=2>>.

kreditorių tarpusavio santykių analizė yra be galo svarbi, siekiant užtikrinti tiek tinkamą visų kreditorių interesų apsaugą, tiek ir sėkmingą restruktūrizavimo proceso baigtį.

KREDITORIAI ĮMONIŲ RESTRUKTŪRIZAVIMO PROCESSE

Kaip teisingai pastebėjo generalinis advokatas Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer savo išvadoje Europos Bendrijų Teisingumo Teismui, retas skolininkas turi tokį kilniaširdį ir dosnų tėvą kaip Gorižo⁵, todėl ateina metas, kai visi skolininko įsipareigojimai ir visos prievolės kreditorių atžvilgiu turi būti įvykdytos. Subjektams vykdomiems ūkinę komercinę veiklą yra ypatingai svarbu, kad būtų laikomasi *pacta sunt servanda* principo, būtų užtikrinamas teismų sprendimų tinkamas ir savalaikis įvykdymas bei būtų išlaikyta teisinių santykių *status quo* padėtis. Šiuo aspektu labai svarbų vaidmenį, ypatingai ekonominės destabilizacijos laikotarpiu, atlieka įmonių restruktūrizavimo institutas, kurio paskirtis yra išsaugoti civilinių teisinių santykių stabilumą ir tokių santykių subjektų teisių ir pareigų apibrėžtumą. Restruktūrizavimo procesas (angl. *corporate rescue*) yra skirtas „išgelbėti“ įmonę nuo jai galimai grėsiančio bankroto, o šio proceso tikslas, kaip yra išaiškinęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT), yra įmonės veiklos išsaugojimas ir plėtojimas, skolų sumokėjimas ir mokumo atkūrimas⁶. Teismų praktikoje nurodoma, kad „siekiant šio tikslo, restruktūrizavimo procese būtina išlaikyti pusiausvyrą tarp restruktūrizuojamos įmonės bei jos kreditorių, kurie sprendžia pagrindinius klausimus tokiam procese, teisėtų interesų. Restruktūrizuojamos įmonės teisės neturi būti įgyvendinamos jos kreditorių sąskaita, t. y. tokios įmonės kreditorių teisės bei teisėti interesai negali būti ignoruojami“⁷. Kaip matyti, teismų praktika patvirtina įstatymų leidėjo požiūrį, kad restruktūrizavimo procesas taip pat yra skirtas kreditorių teisių ir teisėtų interesų apsaugai.

Bendriausia prasme, įmonės restruktūrizavimo procesas yra teisinių, ekonominių, techninių bei organizacinių priemonių, skirtų įmonės veiklos išsaugojimui ir plėtojimui, visuma. Kaip jau buvo minėta, šiame procese vieną iš svarbiausių vaidmenų atlieka kreditorius. Kreditorius tiek teisine, tiek ir ekonomine prasme yra svarbus subjektas ne tik įmonės augimo ir klestėjimo laikotarpiu, bet ir įmonei patiriant finansinių sunkumų. Būtent

⁵ 2008 m. spalio 16 d. generalinio advokato Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer išvada Europos Bendrijų Teisingumo Teismo byloje Nr. C-339/07.

⁶ 2006 m. vasario 20 d. LAT civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-69/2006.

⁷ 2010 m. vasario 11 d. Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 2-281/2010.

nuo kreditorių suteikiamų finansinių išteklių priklauso įmonės projektų tinkamas įvykdymas, įmonės vystymasis, pastovus žaliavų ir medžiagų tiekimas, taigi ir bendra įmonės gerovė. Tuo tarpu finansinių sunkumų laikotarpiu kreditoriai turi lemiamą vaidmenį tolimesniam įmonės gyvavimui ir jos vykdomos veiklos tęstinumui, kuris priklauso nuo kreditorių pasirinktų pažeistų teisių gynybos priemonių.

Įmonių restruktūrizavimo prasme, kreditoriai yra bet kokie fiziniai ar juridiniai asmenys, kurie turi reikalavimo teisę įvykdyti prievoles ir įsipareigojimus restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu. Atsižvelgiant į restruktūrizavimo proceso esmę ir prigimtį bei į kreditorių vaidmenį šiame procese, žemiau yra pateikiamos restruktūrizuojamos įmonės kreditorių rūšys, jų įtaką restruktūrizavimo procesui bei galimi kreditorių piktnaudžiavimo savo teisėmis atvejai.

Kreditorių rūšys

Ne visi kreditoriai, kaip restruktūrizavimo proceso dalyviai, restruktūrizuojant įmonę dalyvauja vienodais pagrindais ir ne visi iš jų šiame procese turi vienodas teises. Dėl šios priežasties, siekiant apibrėžti galimą kreditorių įtaką restruktūrizavimo procesui, pirmiausia būtina apžvelgti kreditorių rūšis.

Pirmiausia verta pažymėti, kad ne visi kreditoriai savo valia tampa reikalavimo teisės restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu turėtojais. Pagal kreditorių valinį elementą galima išskirti kreditorius, kurie tokiais tapo išreikšdami savo valią, t. y. sutartinių prievolių pagalba, ir kreditorius, kurie restruktūrizuojamos įmonės kreditoriais tapo įvairių kitų prievolių pagrindu, t. y. nesutartinių, deliktinių ar kitų prievolių pagrindu. Pagrindinis šių kreditorių skirtumas yra tai, kad kreditoriai, tokiais tapę neišreikšdami savo valios, negali pasirinkti momento, nuo kurio tampa kreditoriais, negali pasirinkti savo reikalavimo teisės sutartinių gynybos priemonių bei negali pasirinkti subjekto, kurio kreditoriais jie tampa⁸. Kaip matyti, dėl šių priežasčių kreditoriai, kurie tokiais tapo ne savo valia, turi mažiau galimybių tinkamai apginti savo teises ir interesus, todėl manytina, kad restruktūrizavimo proceso metu jie bus vangesni ir aktyviai nedalyvaus įmonės „gelbėjime“, kadangi tolimesnis restruktūrizuojamos įmonės likimas jiems nėra aktualus. Tuo tarpu tikėtina, kad savo valią išreiškę kreditoriai įmonės restruktūrizavimo procese dalyvaus aktyviai ir sieks tinkamo prievolių ir

⁸ Plačiau apie kreditorių rūšis pagal valinį elementą žiūrėti: MÜLBERT, P. O. A synthetic view of different concepts of creditor protection or A high level framework for corporate creditor protection. European Institute of Corporate Governance Working Papers Series in Law, No. 60/2006, p. 11-14.

įsipareigojimų jų atžvilgiu įvykdymo dėl to, kad jų reikalavimo sumos restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu yra daug didesnės, taip pat jiems gali būti svarbus restruktūrizuojamos įmonės veiklos išsaugojimas, kadangi jie ateityje gali tikėtis ir toliau bendradarbiauti su šia įmone.

Pagal tai, ar restruktūrizuojamos įmonės kreditorių reikalavimai yra užtikrinti, ar ne, galima išskirti kreditorius, kurių reikalavimai nėra užtikrinti jokiais reikalavimų užtikrinimo priemonėmis, ir kreditorius, kurių reikalavimai yra užtikrinti įkeitimu ar hipoteka. Šis kreditorių skirstymas yra svarbus ne tik tuo aspektu, kad įkeitimu užtikrinti kreditorių reikalavimai vykdant restruktūrizavimo planą yra tenkinami pirmiausiai iš užtikrinto įmonės turto⁹, tačiau ir todėl, kad tokie kreditoriai yra mažiau linkę aktyviai dalyvauti restruktūrizavimo procese¹⁰, kadangi jų reikalavimo teisės tiek restruktūrizavimo, tiek ir įmonės bankroto atveju bus patenkintos iš įkeisto turto¹¹. Restruktūrizavimas yra laiko atžvilgiu trunkantis procesas, todėl reikalavimo užtikrinimo teises turintys kreditoriai gali nesutikti laukti ketverius metus kol jų reikalavimai bus patenkinti ir gali sužlugdyti restruktūrizavimo procesą nepritardami restruktūrizavimo plano metmenims bei inicijuodami įmonės bankrotą. Akivaizdu, kad dėl galimų skirtingų restruktūrizavimo proceso baigties tikslų tarp šių dviejų kreditorių rūšių neretai gali kilti ir kitų nesutarimų dėl restruktūrizavimo plane numatytų kreditorių nuolaidų, kreditorių reikalavimo sumų bei reikalavimų tenkinimo terminų¹². Dėl šios priežasties kai kurių valstybių įstatymai numato, kad reikalavimo užtikrinimo priemonėmis apsaugoti kreditoriai negali dalyvauti kreditorių susirinkimuose, o norėdami juose dalyvauti ir balsuoti turi atsisakyti reikalavimo užtikrinimo priemonių¹³.

Ankstesnė IRĮ redakcija pagal restruktūrizavimo metu suteikiamų teisių apimtį išskyrė paprastuosius kreditorius ir pagrindinius kreditorius. Pagrindiniais kreditoriais buvo laikomi tokie kreditoriai, kurių reikalavimų vykdymas buvo užtikrintas įkeitimu ir (ar) hipoteka, garantija ir (ar) laidavimu, arba kreditoriai, kurių reikalavimų suma sudarė ne mažiau kaip 1/5 visų kreditorių bendros reikalavimų sumos. Atsižvelgiant į tai, kad prie pagrindinių kreditorių buvo priskiriami ir kreditoriai, kurių reikalavimai buvo užtikrinti įkeitimu ar

⁹ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. *Op. cit.* 3, 2 str. 2 d., 13 str. 1 d.

¹⁰ COUWENBERG, O.; JONG, A. It takes two to tango: An empirical tale of distressed firms and banks. In *International Review of Law and Economics*, 2006, Vol. 26, p. 434.

¹¹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimas ir papildymais) (Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010), 34 str.

¹² GILSON, S. C. *Creating Value through Corporate Restructuring: Case Studies in Bankruptcies, Buyouts and Breakups*. New York: John Wiley & Sons Inc., 2001, p. 16.

¹³ United Nations Commission on International Trade Law. *Legislative Guide on Insolvency Law*. New York, 2005, p. 193-194.

hipoteka, buvo susidariusi situacija, kai tokiems kreditoriams užtikrinimo priemonės turėjimas pats savaime garantavo didesnę teisių apsaugą, o papildomų pagrindinio kreditoriaus teisių suteikimas buvo perteklinis. Dėl šios priežasties, autoriaus nuomone, įstatymų leidėjas pagrįstai panaikino perteklinį teisinį reguliavimą, sudariusį prielaidas vilkinti restruktūrizavimo procesą ir piktnaudžiauti savo teisėmis.

Padidėjus restruktūrizavimo bylų apimčiai teismuose ir padaugėjus teismų sprendimų šioje srityje, pagal tai, ar kreditoriaus turtinis reikalavimas yra patvirtintas teismo, ar ne, išskiriamos potencialus ir tikrojo kreditoriaus rūšys¹⁴. Potencialus kreditorius yra toks kreditorius, kuris yra pareiškęs savo kreditorinius reikalavimus restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu, tačiau neįgijęs visų ĮRĮ numatytų kreditoriaus teisių. Tikrojo kreditoriaus teisinį statusą ir galimybę disponuoti visomis ĮRĮ įtvirtintomis kreditoriaus teisėmis kreditorius įgyja tik teismine tvarka patvirtinus jo pareikštą turtinį reikalavimą. Taigi teismų praktikoje pripažįstama, kad kreditoriaus teisinis statusas siejamas ne su turtinės reikalavimo teisės į įmonę pareiškimu, o su reikalavimo patvirtinimu teismine tvarka. Toks kreditorių skirstymas gali būti paaiškinamas tuo, kad patys svarbiausi restruktūrizuojamai įmonei sprendimai, pavyzdžiui, pritarimas restruktūrizavimo plano projektui, gali būti priimami tik neabejotinai tokią teisę turinčių asmenų, t. y. kreditorių, kurių reikalavimo teisės yra patvirtintos įsiteisėjusiu teismo sprendimu. Kreditorių skirstymas į potencialius ir tikruosius kreditorius užtikrina interesų pusiausvyrą tiek tarp restruktūrizuojamos įmonės bei jos kreditorių, tiek ir tarp pačių kreditorių, kadangi balsavimas dėl esminių klausimų yra paliktas išskirtinai tikriesiems kreditoriams ir taip sumažinama piktnaudžiavimo teisėmis restruktūrizavimo procese galimybė.

Galiausiai yra labai svarbu atskirti kreditorius, kurie yra susiję su restruktūrizuojama įmone, ir kreditorius, kurie su restruktūrizuojama įmone palaiko tikrai kreditoriaus-skolininko tipo teisinius santykius. Siekiant atskirti tarpusavyje susijusias įmones svarbu trumpai apžvelgti patronuojančios, dukterinės, kontroliuojančios, kontroliuojamos bei seserinės įmonės sąvokas.

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo¹⁵ (toliau – ABĮ) 5 str. 1 d. yra įtvirtinta, kad bendrovė yra patronuojanti, jeigu ji kitoje bendrovėje, kuri yra jos dukterinė bendrovė, tiesiogiai ir (ar) netiesiogiai turi balsų daugumą arba tiesiogiai ar netiesiogiai gali

¹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2-281/2010. *Op. Cit.* 7.

¹⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimas ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5574).

daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei. Kitose šio straipsnio dalyse yra nurodyta, kada laikoma, kad bendrovė turi tiesioginę ar netiesioginę lemiamą įtaką ir kada pripažįstama, kad bendrovė tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą kitoje bendrovėje. Iš šios įstatymo nuostatos galima išvesti ir dukterinės bendrovės apibrėžimą. Tai yra įmonė, kuriai kita (patronuojanti) įmonė gali daryti tiesioginį ir (ar) netiesioginį lemiamą poveikį arba kurioje balsų daugumą tiesiogiai ir (ar) netiesiogiai turi kita (patronuojanti) įmonė. Lygiai taip pat yra apibrėžiamos ir kontroliuojančios bei kontroliuojamos įmonės. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo¹⁶ 2 str. 17 d. pateikiama kontroliuojamos įmonės sąvoka, kuri iš esmės atitinka jau minėtą dukterinės bendrovės apibrėžimą. Kalbant apie seserines įmones, reikia pabrėžti, kad dažniausiai tokios įmonės viena kitos atžvilgiu neturi nei balsų daugumos visuotiniame akcininkų susirinkime, nei gali viena kitai daryti lemiamą įtaką. Tačiau tokios įmonės yra valdomos vieno bendro asmens, kuris visose seserinėse įmonėse turi arba balsų daugumą, arba gali daryti lemiamą įtaką. Taigi seserinės įmonės yra dukterinės įmonės patronuojančios įmonės atžvilgiu. Toliau šiame straipsnyje susijusios įmonės bus suprantamos kaip patronuojanti ir dukterinė, kontroliuojama ir kontroliuojanti arba seserinės įmonės. Taip pat minėtina, kad Lietuvos Respublikos įstatymai sudaro galimybę ir fiziniams, ir juridiniams asmenims steigti kitus juridinius asmenis, dalyvauti jų valdyme, todėl su restruktūrizuojama įmone susiję asmenys gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, tačiau šiame straipsnyje pagrindinis dėmesys kreipiamas tik į juridinius asmenis ir jų tarpusavio santykius.

Akivaizdu, kad kreditoriai, kurie nėra susiję su restruktūrizuojama įmone, yra suinteresuoti tinkamai patenkinti savo turtinius reikalavimus restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu, taip pat galimai suinteresuoti pratęsti ūkinius komercinius santykius su tokia įmone. Dėl šių tikslų yra labiau tikėtina, kad su restruktūrizuojama įmone nesusiję kreditoriai restruktūrizavimo proceso metu priims sprendimus, kurie labiau atitiks restruktūrizavimo reikalingumą ir restruktūrizavimo instituto tikslus, t. y. nepagrįstai nevilkins restruktūrizavimo proceso, netvirtins ilgesnės negu yra reikalinga įmonės veiklai išsaugoti restruktūrizavimo proceso trukmės, laiku kreipsis į teismą dėl netinkamo ir nekompetentingo administratoriaus pakeitimo bei atliks kitus veiksmus, kurie užtikrins efektyvų įmonės restruktūrizavimo procesą ir tinkamą kreditorių reikalavimų patenkinimą. Ir atvirkščiai, su restruktūrizuojama įmone susiję kreditoriai restruktūrizavimo procesu gali naudotis ne tik siekdami patenkinti savo turtinius reikalavimus, tačiau ir siekdami kitų tikslų, kurie gali būti

¹⁶ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (su pakeitimas ir papildymais) (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

naudingi ne tiesiogiai restruktūrizuojamai įmonei, bet ją patronuojančiai ar kontroliuojančiai įmonei arba seserinėms įmonėms. Dėl šių priežasčių susiję kreditoriai restruktūrizavimo metu gali siekti nepagrįstai prailginti restruktūrizavimo proceso trukmę, palaikyti restruktūrizavimo administratorių, kuris yra vienaip ar kitaip priklausomas nuo susijusių kreditorių, ar atlikti kitus veiksmus, kurie neatitinka esminių restruktūrizavimo instituto principų.

Kreditoriai gali priklausyti ne tik vienai, bet ir kelioms kategorijoms. Kalbant apie susijusius kreditorius, pasakytina, kad jie būna aiškiai savo valių išreiškusiais kreditoriais (nors negalima atmesti ir tų atvejų, kai dėl tam tikrų nesutartinių prievolių atsiradimo jie tampa kreditoriais nepaisant valios išraiškos). Tai paaiškinama tuo, kad restruktūrizuojama įmonė palaiko glaudžius santykius su susijusiais kreditoriais, todėl visi turtingi reikalavimai jos atžvilgiu būna pagrįsti sutartiniais santykiais (pavyzdžiui, dukterinė įmonė įsipareigoja patronuojančiai įmonei mokėti valdymo mokestį, dėl kurio per ilgą laikotarpį gali susidaryti labai didelė reikalavimo suma). Teismui patvirtinus susijusių asmenų kreditorinius reikalavimus pastarieji taip pat tampa ir tikraisiais kreditoriais. Kaip matyti, kreditorių rūšys nėra atskirtos ir nepriklausomos viena nuo kitos, tas pats kreditorius gali priklausyti ne tik vienai, bet ir kelioms kreditorių kategorijoms.

Visos aukščiau išvardytos kreditorių grupės yra svarbios tuo aspektu, kad nuo kreditoriaus rūšies priklauso jo elgesys įmonės restruktūrizavimo procese, todėl skirtingi kreditoriai iš esmės tapachiose situacijose dažniausiai renkasi skirtingus elgesio variantų modelius, o būtent nuo kreditorių veiksmų dažnai priklauso sėkminga restruktūrizavimo proceso baigtis.

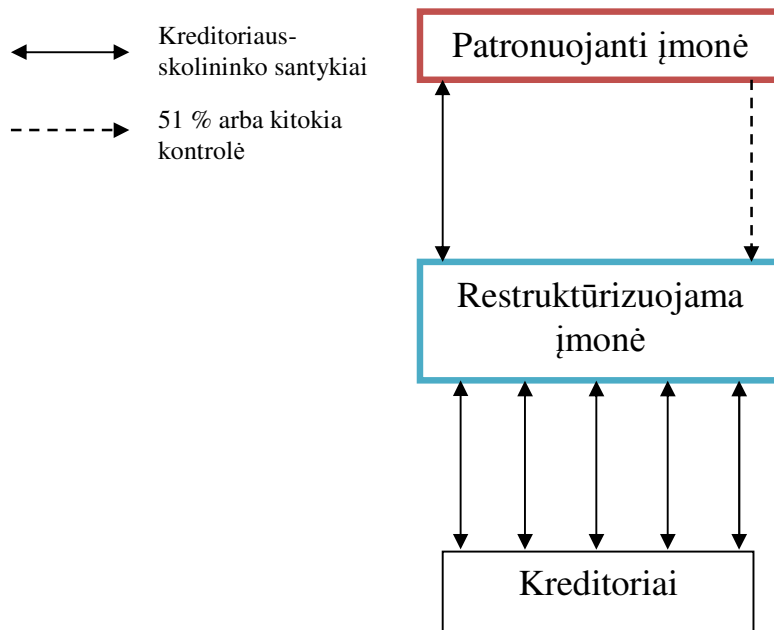
Kreditorių įtaka (ne)sėkmingam restruktūrizavimo procesui

ĮRĮ kreditoriams suteikia daugybę teisių, nuo kurių priklauso įmonės restruktūrizavimo proceso baigtis. Kreditoriai sprendžia dėl restruktūrizavimo plano projekto tvirtinimo, jie gali suteikti įvairių nuolaidų ar net atsisakyti savo reikalavimo teisių restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu, nuo kreditorių valios taip pat priklauso ir restruktūrizavimo administratoriaus atstatydinimas. Taigi darytina išvada, kad būtent kreditoriai ir jų priimami sprendimai didžiąja dalimi lemia restruktūrizavimo sėkmę. Tačiau ar galima situacija, kad kreditoriai būtų suinteresuoti ne restruktūrizuojamos įmonės skolų grąžinimu, įmonės ūkinės komercinės veiklos išsaugojimu, jos veiklos plėtojimu, bet atvirkščiai – restruktūrizuojamos

įmonės įsipareigojimų vykdymo vengimu, nemokumo būsenos sukūrimu bei pusiausvyros tarp restruktūrizuojamos įmonės ir jos kreditorių ardymu?

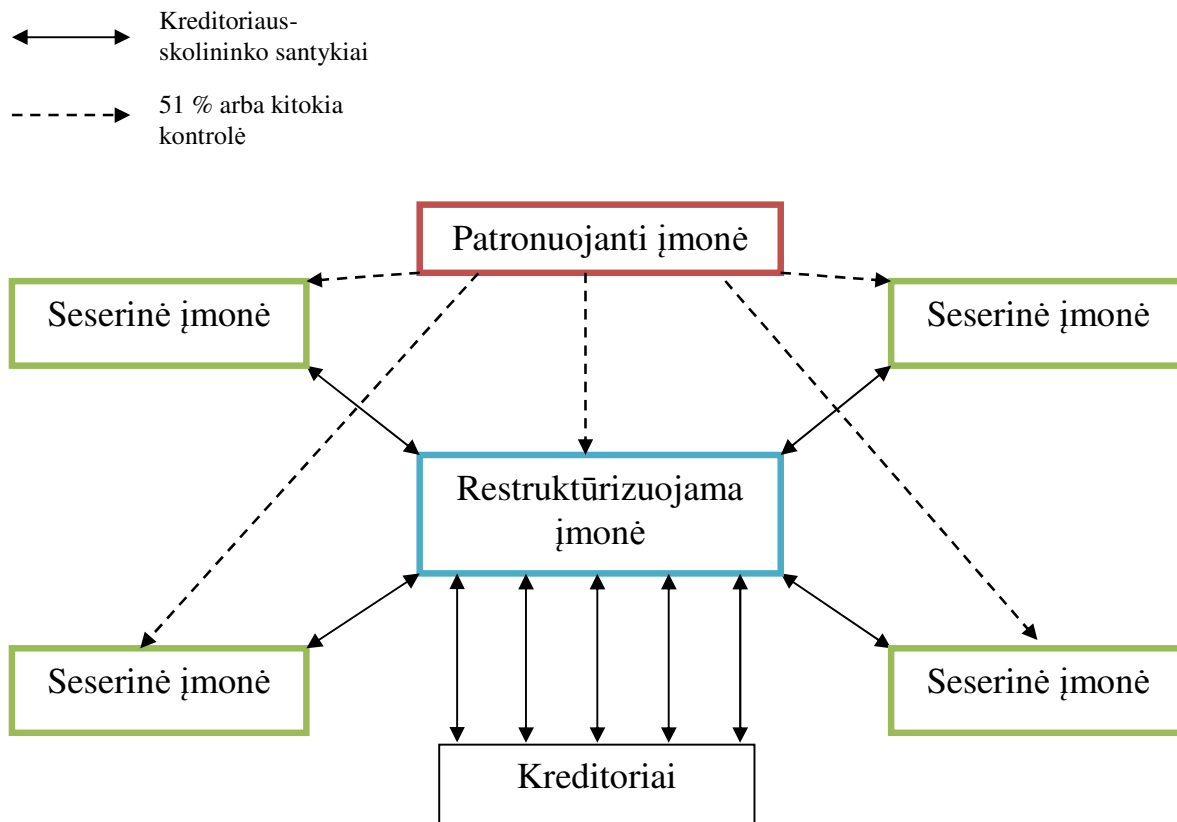
Tokia situacija ne tik galima, tačiau ir realiai pasitaikanti praktikoje. Jeigu yra su laikiniais finansiniais sunkumais susidurianti įmonė, kuri atitinka visus ĮRĮ reikalavimus, tai tokios įmonės restruktūrizavimo tikslas yra kuo greičiau pašalinti laikinus finansinius sunkumus ir atsiskaityti su savo kreditoriais. Tačiau jeigu dalis restruktūrizuojamos įmonės kreditorių yra susiję kreditoriai, situacija pasikeičia iš esmės. Pabrėžtina, kad susiję kreditoriai pagal aptariamą modelį turėtų turėti daugumą kreditorinių reikalavimų restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu, tačiau ne visus. Kaip jau buvo minėta, susijusiais kreditoriais gali būti restruktūrizuojamą įmonę patronuojanti ar kontroliuojanti įmonė, taip pat restruktūrizuojamos įmonės seserinės įmonės. Pirmuoju atveju (žiūrėti iliustraciją Nr. 1) viskas yra paprasčiau: patronuojanti įmonė tuo pačiu metu yra ir susijęs kreditorius įmonės restruktūrizavimo procese, taigi patronuojanti įmonė ne tik valdo ir kontroliuoja restruktūrizuojamą įmonę, tačiau kaip kreditorius aktyviai dalyvauja pastarosios restruktūrizavime. Tokiu būdu susidaro situacija, kai patronuojanti įmonė, būdama susijusiu kreditoriumi, priiminėdama sprendimus restruktūrizavimo procese iš esmės gina savo ne kaip kreditoriaus, bet kaip patronuojančio ar kontroliuojančio subjekto interesus. Dėl šios priežasties patronuojanti įmonė dažniausiai siekia kitų tikslų nei likę kreditoriai. Pavyzdžiui, jei patronuojanti įmonė yra ir stambi restruktūrizuojamos įmonės akcininkė, tai jai gali būti neaktualu skubiai atgauti visas restruktūrizuojamos įmonės skolas (jei restruktūrizuojama įmonė priklauso patronuojančiai įmonei, tai, ekonomine prasme, bet ne teisine, visi restruktūrizuojamos įmonės įsipareigojimai ir taip priklauso patronuojančiai įmonei), kaip kad siekti atidėti visų likusių kreditorių mokėjimus ir maksimaliai pratęsti restruktūrizavimo laikotarpį. Taip pat galimi atvejai, kai kontroliuojanti įmonė veikdama kaip akcininkas siekia iškelti restruktūrizavimo bylą, nors jos kontroliuojamai įmonei gresia bankrotas, o veikdama kaip susijęs kreditorius palaiko tokius veiksmus ir pažeidžia interesų tarp kreditorių ir restruktūrizuojamos įmonės pusiausvyrą. Iš tokios situacijos aiškiai matyti, kad tas pats subjektas veikia ir kaip akcininkas, ir kaip kreditorius, taigi atlieka skirtingas ĮRĮ numatytas funkcijas, nors tokio subjekto tikslai visais atvejais yra tokie patys. Darytina išvada, kad patronuojančiai įmonei dalyvaujant dukterinės įmonės restruktūrizavimo procese kyla interesų konfliktas tarp susijusio kreditoriaus ir likusių kreditorių, todėl arba teisinis reglamentavimas turėtų numatyti, kaip išvengti ar sumažinti tokių situacijų neigiamas

pasekmes, arba teismai turėtų suformuoti atskiras konfliktinių situacijų restruktūrizavimo proceso metu sprendimo taisykles.

Iliustracija Nr. 1

Antra situacija, kai restruktūrizuojamos įmonės susijusiais kreditoriais yra ne tik patronuojanti ar kontroliuojanti įmonė, bet ir seserinės įmonės, yra daug sudėtingesnė. Paanalizuokime standartinį įmonių grupių valdymo modelį, kai patronuojanti ar kontroliuojanti įmonė (kartais dar vadinama holdingu) kontroliuoja kelias dukterines įmones (žiūrėti iliustraciją Nr. 2). Tokios dukterinės įmonės viena kitos atžvilgiu yra seserinės įmonės. Tačiau kas gali įvykti, jeigu bus nuspręsta vieną iš dukterinių įmonių restruktūrizuoti? Pirmiausia reikia pažymėti, kad restruktūrizavimo procesas šiuo atveju yra kontroliuojamas ir koordinuojamas vieno asmens – patronuojančios įmonės. Tai reiškia, kad tiek sprendimai restruktūrizuoti įmonę (kadangi patronuojanti įmonė yra pagrindinis restruktūrizuojamos įmonės akcininkas), tiek ir susijusių kreditorių sprendimai kreditorių susirinkimuose (kadangi patronuojanti įmonė taip pat kontroliuoja ir restruktūrizuojamos įmonės seserines įmones) yra iš esmės nulemti patronuojančios įmonės. Dėl šių priežasčių toliau toks restruktūrizavimo procesas bus vadinamas kontroliuojamu restruktūrizavimo procesu.

Iliustracija Nr. 2

Analizuojamoje situacijoje susijusiais restruktūrizuojamos įmonės kreditoriais yra seserinės įmonės (jei būtų ir patronuojanti įmonė, tai reikėtų papildomai analizuoti ir pirmąją situaciją), tačiau, kaip jau minėta, visus sprendimus kontroliuoja patronuojanti įmonė. Seserinės įmonės turėdamos daugumą balsų restruktūrizuojamos įmonės kreditorių susirinkime ir vykdydamos patronuojančios bendrovės strateginius sprendimus kontroliuojamu restruktūrizavimo procesu siekia ne apsaugoti restruktūrizuojamos įmonės kreditorius, bet patenkinti grupės įmonių interesus, kurie tam tikrais atvejais gali būti ir nepalankūs restruktūrizuojamai įmonei. Situaciją gali dar labiau komplikuoti, jeigu yra restruktūrizuojamos kelios seserinės įmonės, kurios viena kitos atžvilgiu yra susiję kreditoriai. Tokiu atveju visos seserinės įmonės palaikytų viena kitos restruktūrizavimo procesą kreditorių susirinkimuose ir greičiausiai siektų ne kuo greitesnės ir efektyvesnės restruktūrizavimo proceso baigties, bet kuo didesnės naudos įmonių grupei, taip nepaisydamos restruktūrizavimo instituto pagrindinių principų ir esmės. Manytina, kad pati

sudėtingiausia situacija gali kilti tuomet, kai ne tik dukterinės, bet ir pati patronuojanti įmonė yra restruktūrizuojama. Tokiu atveju, matyt, nebegalėtumėme kalbėti apie atskirus kiekvienos įmonės restruktūrizavimo procesus, o reikėtų žiūrėti ir analizuoti bendrą visos įmonių grupės restruktūrizavimo procedūrą. Deja, šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas net neužsimena apie tokią galimybę.

Kontroliuojamas restruktūrizavimo procesas visada vykdomas siekiant tam tikrų tikslų, naudos patrunuojančiai įmonei arba visai įmonių grupei, todėl būtina atsakyti į klausimą, kokią naudą susiję kreditoriai gali gauti vykdydami kontroliuojamą restruktūrizavimą? Tuo atveju, kai susiję kreditoriai turi daugumą balsų kreditorių susirinkimuose, o likę kreditoriai neturi didesnės įtakos esminių restruktūrizavimo sprendimų priėmimui (kadangi kontroliuojamo restruktūrizavimo bruožas ir yra tas, kad tik dalis kreditorių yra susiję kreditoriai), susidaro situacija, kai susiję kreditoriai, remiantis ĮRĮ 12 str., nusprendžia už likusius kreditorius: kaip bus sudaromas kreditorių sąrašas, kokia bus kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka ir terminai, kokios yra kreditorių nuolaidos restruktūrizuojamai įmonei, koks turtas bus parduodamas restruktūrizavimo proceso metu, kaip bus paskirstytos lėšos gautos už parduotą turtą ir kitus klausimus. Taigi susiję kreditoriai tvirtindami restruktūrizavimo planą gali siekti naudos sau ar įmonių grupei. Pirma, susiję kreditoriai gali numatyti, kad jų reikalavimai restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu bus tenkinami pirmiausiai (žinoma nepažeidžiant ĮRĮ 13 str. imperatyvių nuostatų). Antra, kontroliuojamo restruktūrizavimo procesas gali būti pasirinktas siekiant išvengti bankroto procedūros, kadangi pagal Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą bankroto byla negali būti iškelta, jei įmonei yra iškelta restruktūrizavimo byla, taip pat bankroto bylos iškėlimo klausimas nėra nagrinėjamas tol, kol nėra išsprendžiamas restruktūrizavimo bylos iškėlimo klausimas¹⁷. Trečia, ĮRĮ 8 str. numato, kad, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti restruktūrizavimo bylą, restruktūrizuojamai įmonei draudžiama vykdyti visas pinigines prievoles, įskaitant palūkanų, netesybų ir privalomų įmokų mokėjimą, išieškoti skolas, taip pat svarbu tai, kad sustabdomas netesybų ir palūkanų už visas restruktūrizuojamos įmonės prievoles skaičiavimas bei sustabdomi išieškojimai pagal vykdomuosius dokumentus ir reikalavimų įskaitymas. Akivaizdu, kad iškėlus restruktūrizavimo bylą restruktūrizuojamai įmonei sukuriamą lengvatinę situaciją, kuria būtent gali ir siekti pasinaudoti susiję kreditoriai, t. y. jie gali siekti specialiai sustabdyti visus restruktūrizuojamos įmonės prievolių

¹⁷ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Op. Cit.* 10, 9 str. 4 d., 10 str. 3 d. 2 p.

vykdymus, sustabdyti netesybų ir palūkanų skaičiavimą bei atlikti kitus veiksmus, kurie būtų naudingi susijusiems kreditoriams ar įmonių grupei, bet būtų nenaudingi likusiems kreditoriams. Ketvirta, tuo atveju, kai restruktūrizuojamos kelios seserinės įmonės ir jos viena kitos atžvilgiu turi daugumą balsų kreditorių susirinkime gali būti nuspręsta atidėti kreditorių reikalavimų tenkinimo terminus maksimaliam leistinam terminui. Tai paaiškinama tuo, kad susiję kreditoriai gali siekti kaip galima palengvinti restruktūrizuojamos įmonės situaciją ir kaip galima labiau apsunkinti kreditorių (ypatingai kai pastarieji yra vienos iš grupės įmonių konkurentai) finansinę padėtį. Tokiu atveju skubus seserinių bendrovių reikalavimų vykdymas viena kitai nėra nei būtinas, nei tikslingas, kadangi, ekonomine prasme, bendra įmonių grupės turto masė išlieka ta pati, t. y. visas turtas bet kuriuo atveju lieka grupės įmonių viduje. Penkta, susiję kreditoriai gali nuspręsti restruktūrizavimo plane taikyti tam tikras nuolaidas restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu (pavyzdžiui, jei restruktūrizavimo planas vykdomas sklandžiai, tai visų kreditorių reikalavimai mažinami 5 %). Tokių nuolaidų suteikimas yra naudingas ne tik pačiai restruktūrizuojamai įmonei, tačiau ir susijusiems kreditoriams, kadangi jų valdomos įmonės įsiskolinimai sumažėja. Šešta, susiję kreditoriai restruktūrizavimo plane gali numatyti, kad tam tikras restruktūrizuojamos įmonės turtas restruktūrizavimo laikotarpiu nebus parduodamas. Problema kyla tada, kai toks turtas yra įkeistas ar kitaip apribotas. Tokiu atveju kreditoriai, kurių reikalavimų vykdymas yra užtikrintas įkeitimu ar hipoteka, nebetenka savo išskirtinių teisių numatytą ĮRĮ 13 str., t. y. visus savo reikalavimus tenkinti pirmiausia iš įkeisto turto, ir savo reikalavimus turi tenkinti kartu su pirmosios eilės kreditoriais. Aukščiau išvardinti susijusių kreditorių sprendimai lemia kitų kreditorių teisių apribojimus ir jų suvaržymus, todėl manytina, kad jie pažeidžia interesų pusiausvyrą tarp restruktūrizuojamos įmonės kreditorių.

Kalbant apie susijusių kreditorių reikalavimo teisių dydžius restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu, reikia atsižvelgti į tai, kad tokie reikalavimai gali būti didinami dirbtinai, turint vienintelį tikslą įgyti kuo daugiau balsų restruktūrizuojamos įmonės kreditorių susirinkime. Reikalavimo teisės gali būti įgyjamos sudarant įvairias paslaugų sutartis, pavyzdžiui, įmonės valdymo paslaugų sutartį, pagal kurią laikui bėgant gali susidaryti labai didelis reikalavimas. Taip pat tarp grupės įmonių reikalavimo teisės yra daug lengviau ir paprasčiau perleidžiamos iš vienos įmonės kitai, todėl patronuojanti įmonė gali lengvai perleisti savo turtines reikalavimo teises dukterinėms įmonėms ir taip išvengti ĮRĮ 13 str. 6 dalies apribojimų (aiškinant ĮRĮ 23 str. 4 d. patronuojanti įmonė išvengti paskutinės

reikalavimo tenkinimo eilės gali, jei reikalavimo teisę perleidžia dar iki įmonės restruktūrizavimo proceso pradžios). ĮRĮ numato galimybę įmonės restruktūrizavimo procese dalyvauti ir tiems kreditoriams, kurie yra pareiškę įmonei turtinius reikalavimus teisme, bet sprendimai civilinėse bylose nėra priimti ar dar nėra įsiteisėję¹⁸. Tokių kreditorių suma yra nustatoma atsižvelgiant į ieškiniuose nurodytas reikalavimo sumas. Tai reiškia, kad susiję kreditoriai (tačiau negalima atmesti ir likusių kreditorių) gali dirbtinai didinti savo įtaką restruktūrizavimo procesui pareikšdami ieškinius restruktūrizuojamai įmonei. Būtent ieškovas kreipdamasis į teismą nurodo ieškinio sumą, taigi, restruktūrizavimo proceso prasme, gali vienašališkai reguliuoti savo reikalavimo restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu dydį.

Išanalizavus pateiktas situacijas ir galimus susijusių kreditorių interesus bei tikslus restruktūrizavimo procese kyla klausimas, ar yra pateisinamas susijusių kreditorių dalyvavimas sprendžiant esminius restruktūrizavimo proceso klausimus? Ar teisės aktai ir teismų praktika sudaro galimybes susijusiems kreditoriams dalyvauti restruktūrizavimo procese? Ar tokios galimybės turėtų būti sudaromos?

ĮMONIŲ RESTRUKTŪRIZAVIMO ĮSTATYMAS IR SUSIJĘ KREDITORIAI

Restruktūrizavimo procesas yra skirtas ne tik užkelti restruktūrizuojamą įmonę atgal ant ūkinės komercinės veiklos bėgių, tačiau ir apginti kreditorių interesus, patenkinti jų reikalavimus bei įvykdyti visas prievoles jų atžvilgiu. Iš aukščiau pateiktų situacijų analizės darytina išvada, kad tam tikrais atvejais pačią restruktūrizuojamą įmonę reikia apsaugoti nuo jos kreditorių arba kad kreditorius reikia apginti vienus nuo kitų.

Nauja ĮRĮ redakcija smulkiai reglamentuoja restruktūrizavimo procesą, jo iškelimo materialines ir procesines sąlygas, reikalavimus restruktūrizavimo metmenims ir planui, restruktūrizavimo administratoriaus paskyrimą, jo pareigas ir atsakomybę bei daugelį kitų restruktūrizavimo procesui svarbių klausimų. Autoriaus nuomone, naujojo ĮRĮ trūkumas (kaip ir ankstesnės redakcijos) yra tas, kad jame nėra analizuojama susijusių kreditorių ir kontroliuojamo restruktūrizavimo proceso egzistavimo galimybė, ĮRĮ net neužsimena, ar yra įmanoma restruktūrizuoti ne vieną įmonę, bet visą įmonių grupę, nėra nustatomi santykiai tarp susijusių kreditorių vieno iš jų restruktūrizavimo atveju, nėra numatyta mechanizmo,

¹⁸ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. *Op. Cit.* 3, 12 str. 1 d. 3 p.

kuris galėtų užkirsti kelią susijusių kreditorių piktnaudžiavimui restruktūrizavimo procesu (išskyrus ĮRĮ 13 str. 6 dalyje numatytą atvejį). Tokios teisinio reguliavimo spragos, kaip matysime toliau, ne tik sukelia rimtų problemų teismams nagrinėjant restruktūrizavimo bylas, tačiau ir neužtikrina efektyvaus ir greito restruktūrizavimo proceso, kuris ir yra pagrindas siekiant išsaugoti restruktūrizuojamą įmonę ir patenkinti kreditorių interesus.

Praėjus keleriems metams po pirmosios ĮRĮ redakcijos priėmimo Nacionalinė verslo administratorių asociacija atliko studiją ir vertino, kokie veiksniai trukdo įmonėms efektyviai restruktūrizuotis¹⁹. Tačiau šioje studijoje nėra minimos tokios problemos kaip susiję kreditoriai, kontroliuojamas restruktūrizavimas ir įmonių grupių restruktūrizavimo procesas.

Europos Sąjungos lygiu į restruktūrizavimo procesą taip pat atkreiptas dėmesys: buvo priimtas Tarybos reglamentas dėl bankroto bylų²⁰, o Europos Komisija parengė komunikatą „Bendrijos gairės dėl valstybinės pagalbos sunkumus patiriančioms įmonėms sanuoti ir restruktūrizuoti“²¹. Tačiau reglamentas dėl bankroto bylų teisės doktrinoje kritikuojamas dėl to, kad jis visiškai nenumato valstybių narių nacionalinių teisės sistemų harmonizavimo bankroto ir restruktūrizavimo teisės srityje, taip pat dėl to, kad yra orientuotas tik į pavienių atskirų įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procedūras ir neapima įmonių grupių²². Galima pridurti, kad Tarybos reglamentas dėl bankroto bylų nenumato ir jokių išskirtinių susijusių kreditorių traktavimo sąlygų. Europos Komisijos komunikatas šia prasme yra pažengęs labiau, jame išskiriama, kad prieš restruktūrizuojant įmonę, turi būti atsižvelgiama, ar finansiniai sunkumai, kurie yra restruktūrizavimo priežastimi, yra grynai tik tos įmonės, ar kilę dėl grupės įmonių finansinių išteklių paskirstymo, taip pat finansiniai sunkumai turi būti tokie dideli, kad grupės įmonės negalėtų padėti restruktūrizuojamai įmonei.

Remiantis aukščiau minėta studija ir Europos Sąjungos teisės aktais buvo priimta nauja ĮRĮ redakcija, kuri, remiantis aiškinamuoju raštu²³, turėtų geriau apsaugoti tiek įmonės kreditorių, tiek ir pačios įmonės bei jos darbuotojų interesus. Kalbant konkrečiai apie

¹⁹ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Įmonių restruktūrizavimo proceso studija – veiksniai trukdantys vykdyti įmonių restruktūrizavimą* [interaktyvus] [žiūrėta 2010-07-16]. Vilnius, 2004. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvas.doc>>.

²⁰ 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų (OL, 2004 specialus leidimas, 19 skyrius, 1 tomas, p. 191) su pakeitimais padarytais 2008 m. liepos 24 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 788/2008 (OL, 2008, L 213, p. 1).

²¹ 2004 m. spalio 1 d. Europos Komisijos komunikatas „Bendrijos gairės dėl valstybinės pagalbos sunkumus patiriančioms įmonėms sanuoti ir restruktūrizuoti“ (OL, 2004, C 244, p. 2).

²² GALEN, R. The European Insolvency Regulation and Groups of Companies. INSOL Europe Annual Congress. Cork, Ireland, 2003, p. 2.

²³ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, Nr. XIP-1515.

susijusius kreditorius bei jų teises ir pareigas restruktūrizavimo procese, naujojoje ĮRĮ redakcijoje yra numatyta, kad „trečiąja eile tenkinami restruktūrizuojamos įmonės dalyvių, iki restruktūrizavimo bylos iškėlimo tapusių įmonės kreditoriais, kurie vieni ar su kitais dalyviais kontroliuoja restruktūrizuojamą įmonę (tapusių įmonės kreditoriais tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai per patronuojančias arba dukterines bendroves ar per kitų teisinių formų juridinius asmenis, kurių dalyvių susirinkimo sprendimų priėmimui jie gali daryti įtaką), reikalavimai, nesusiję su darbo santykiais“. Įstatyme įtvirtinta nuostata yra pakankami paini ir tam tikrais atvejais neaišku, ką įstatymų leidėjas turėjo omenyje. 13 str. 6 d. nurodyta, kad trečiąja eile tenkinami tik restruktūrizuojamos įmonės dalyvių reikalavimai, taigi siaurai aiškinant šią nuostatą būtų galima daryti išvadą, kad ne visų su restruktūrizuojama įmone susijusių kreditorių teisės yra apribojamos, o ši nuostata paveikia tik įmonės dalyvius, kurie kontroliuoja restruktūrizuojamą įmonę. Tačiau sumaišties įveda nuostata, kad restruktūrizuojamos įmonės dalyviai kreditoriais gali tapti netiesiogiai per patronuojančias arba dukterines įmones. Nėra aišku, kaip turėtų būti suprantama netiesioginio kreditoriaus sąvoka bei kaip restruktūrizuojamos įmonės dalyvis gali tokiu tapti per dukterinę ar patronuojančią įmonę. Jeigu restruktūrizuojama įmonė yra dukterinė įmonė, tai tokiu atveju patronuojanti įmonė, turinti reikalavimo teisę restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu, yra tiesioginis, o ne netiesioginis kreditorius. Jeigu restruktūrizuojama įmonė yra patronuojanti, tai būtent ji kontroliuoja dukterinę įmonę arba yra jos dalyve, bet ne atvirkščiai, todėl nėra tenkinama sąlyga, kad restruktūrizuojama įmonė turi būti kontroliuojama dalyvio. Taip pat jeigu restruktūrizuojamos įmonės dalyvis yra ir dukterinės arba patronuojančios įmonės (kreditoriaus) dalyvis, tai negalima teigti, kad jis yra netiesioginis kreditorius, kadangi šiuo atveju ne dalyvis, o juridinis asmuo yra kreditorius, taigi, kaip jau buvo minėta, netiesioginio kreditoriaus sąvoka nėra aiški, jos neįtvirtinimas įstatyminiu lygmeniu apsunkina ĮRĮ 13 str. 6 d. aiškinimą ir taikymą. Dėl šios priežasties manytina, kad visų neaiškumų galima būtų išvengti įvedus susijusio kreditoriaus sąvoką. Nesusipratimų gali kilti ir aiškinant sąvoką „gali daryti įtaką“. Šiuo atžvilgiu reikėtų suvienodinti sąvokas su Akcinių bendrovių įstatymu, kurio 5 str. numato patronuojančios ir dukterinės įmonės sąvokas, taip pat apibrėžia, kuriais atvejais laikoma, kad įmonei yra daroma tiesioginė ar netiesioginė lemiama įtaka. Susiejus susijusių asmenų sąvoką su Akcinių bendrovių įstatymo 5 str. būtų pasiektas optimaliausias reguliavimo efektyvumo rezultatas.

Nepaisant visų aukščiau pateiktų pastebėjimų manytina, kad įstatymų leidėjo iniciatyva susiaurinti susijusių kreditorių teises restruktūrizavimo procese yra teigiama. Įstatymų

leidėjas įtvirtindamas aukščiau minėtą ĮRĮ 13 str. 6 d. formuluotę greičiausiai norėjo numatyti, kad trečiaja eile turėtų būti tenkinami ne tik restruktūrizuojamos įmonės dalyvių (taip pat ir patronuojančios įmonės), tačiau ir kitų restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu turinčių turtinių reikalavimų asmenų, kurių sprendimams lemiamą įtaką gali daryti restruktūrizuojamos įmonės dalyviai (dukterinės bei seserinės įmonės), reikalavimai. ĮRĮ 13 str. 6 d. plečiamasis aiškinimas ir šios normos taikymas visų susijusių subjektų atžvilgiu turės teigiamos įtakos restruktūrizavimo procesui ir nesusijusių kreditorių interesų apsaugai.

Vis dėl to vien tik šios normos nepakanka, kad būtų išvengta kontroliuojamo restruktūrizavimo proceso ir būtų apribota susijusių kreditorių įtaka restruktūrizavimo proceso baigčiai. Vien tik faktas, kad susiję kreditoriai savo reikalavimus patenkins tik po visų kitų kreditorių (galima teigti, kad jų reikalavimo teisė yra subordinuojama kitų kreditorių atžvilgiu) nėra pakankamas. Susiję kreditoriai dalyvaudami restruktūrizavimo procese turi kitų tikslų negu tik patenkinti savo reikalavimus (jie reikalavimus gali patenkinti bendru sutarimu ir be restruktūrizavimo proceso), todėl tai, kad jų reikalavimai bus tenkinami paskiausiai gali nesukelti laukiamo prevencinio poveikio. Susiję kreditoriai tokiu atveju išlaiko visas savo teises kaip kreditoriai, t. y. jie gali balsuoti kreditorių susirinkime, tvirtinti restruktūrizavimo plano projektą, balsuoti dėl restruktūrizavimo administratoriaus pakeitimo ir kt. Todėl darytina išvada, kad naujojoje ĮRĮ redakcijoje įtvirtinant minėtą teisės normą yra žengiama teigiama linkme, tačiau reikia veiksmingesnių priemonių, kad susiję kreditoriai negalėtų piktnaudžiauti restruktūrizavimo procesu.

SUSIJĘ KREDITORIAI TEISMŲ PRAKTIKOJE

Kaip jau buvo minėta, dabartinė Lietuvos teisinė sistema nenumato jokių ribojimų susijusiems kreditoriams dalyvauti restruktūrizavimo procese, todėl neužtikrina visiškos likusių kreditorių ir pačios restruktūrizuojamos įmonės interesų apsaugos. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje restruktūrizavimo procesas yra kontroliuojamas teismo, o įstatymų leidėjas paliko teisinio reguliavimo netobulumą, teismai turi naudotis jiems suteiktomis galiomis ir užtikrinti, kad restruktūrizavimo procesas vyktų sklandžiai ir teisingai.

Nors teismų praktikos restruktūrizavimo srityje per paskutinius kelerius metus labai padaugėjo, tačiau teismai yra labai atsargūs sprendami dėl susijusių kreditorių teisių restruktūrizavimo procese. Teismų nuomone, ĮRĮ kreditorių teises riboja reikalavimu būti restruktūrizuojamos įmonės kreditoriumi ir šios teisės įgyvendinimo neriboja kitomis

sąlygomis²⁴. Todėl dažniausiai teismai neanalizuoja, ar kreditoriai restruktūrizavimo procese yra susiję kreditoriai ar paprasti. Tačiau pasitaiko ir išimčių. Antai, vienoje byloje apeliacinės instancijos teismas laikė, kad susijęs kreditorius neturėjo teisės balsuoti dėl restruktūrizavimo plano patvirtinimo²⁵. Šioje byloje teismas konstatavo, kad restruktūrizuojamos įmonės vadovas tuo pačiu metu yra ir kreditoriaus vadovas, be to restruktūrizuojama įmonė 100 % priklauso vadovo žmonai, kuri kartu su vadovu yra ir kreditoriaus valdybos nariais (taigi turi lemiamą įtaką priiminėjant abiejų įmonių sprendimus). Būtent dėl šių priežasčių teismas nusprendė, kad kreditorius, kurio vadovas yra tas pats asmuo kaip ir restruktūrizuojamos įmonės, o kreditoriaus valdybos nariu yra vienintelis restruktūrizuojamos įmonės akcininkas, negali balsuoti restruktūrizuojamos įmonės kreditorių susirinkime. Verta pabrėžti, kad kreditoriui balsavimo teisės buvo apribotos remiantis ne vien tik faktu, kad jis yra susijęs kreditorius, kurio veiksmai bendrai koordinuojami su restruktūrizuojama įmone, tačiau byloje buvo nustatyti galimai nesąžiningi restruktūrizuojamos įmonės veiksmai (išlaidavimas), dėl kurių buvo pažeistos kitų kreditorių teisės ir teisėti interesai. Teismas minėtoje byloje akcentavo faktą, kad abiejų įmonių valdymo organu yra tas pats subjektas, tačiau klausimas kyla, kaip būtų vertinama situacija, kai bendri būtų ne valdymo organo nariai, o juridinio asmens dalyviai? Tokias situacijas nagrinėjo LAT²⁶, tačiau padarė visiškai kitokias išvadas nei Lietuvos apeliacinis teismas.

Restruktūrizavimo proceso kontekste susidarė unikalūs atvejais, kai buvo restruktūrizuojamos ne atskiros pavienės įmonės, bet visa įmonių grupė: patronuojanti įmonė bei jos dukterinės įmonės. Visos susijusios įmonės labai aktyviai dalyvavo kitų grupės įmonių restruktūrizavimo procese: dukterinių įmonių kreditoriais visada buvo kitos dukterinės įmonės; patronuojančios įmonės kreditorių susirinkimui, kuriame buvo nuspręsta kelti restruktūrizavimo bylą, pirmininkavo dukterinė įmonė²⁷; visuose restruktūrizuojamų įmonių kreditorių susirinkimuose lemiamą įtaką turėjo susiję kreditoriai. Kai kurių dukterinių įmonių vadovai buvo tie patys asmenys, todėl susidarė situacija kaip jau aukščiau aptartoje

²⁴ 2009 m. gruodžio 22 d. Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1383/2009.

²⁵ 2008 m. liepos 10 d. Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 2-510/2008.

²⁶ 2010 m. balandžio 30 d. LAT civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-197/2010; 2010 m. gegužės 28 d. LAT civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263/2010; 2010 m. birželio 7 d. LAT civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2010; 2010 m. birželio 7 d. LAT civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-265/2010.

²⁷ 2009 m. liepos 29 d. kreditorių susirinkimo protokolas [interaktyvus] [žiūrėta 2010-07-16]. Prieiga per internetą: < <http://senas.agrowill.lt/downloads/ivairus/kreditori%C5%B3%20susirinkimo%20protokolas.PDF>>.

Lietuvos apeliacinio teismo byloje – tiek restruktūrizuojamos įmonės, tiek ir jos kreditoriaus vadovas buvo vienas ir tas pats asmuo. Restruktūrizavimo administratoriai kai kurių restruktūrizuojamų įmonių buvo tie patys subjektai, todėl atsitiko kaip ir su vadovais, kai tas pats administratorius yra ir restruktūrizuojamos įmonės, ir jos kreditoriaus restruktūrizavimo administratorius. Be to visų restruktūrizuojamų įmonių restruktūrizavimo plano metmenys buvo iš esmės vienodi, juose nurodytos įmonės padėties gerinimo priemonės buvo identiškos. Šios aplinkybės įgalino grupės įmones dalyvauti viena kitos restruktūrizavimo procesuose ir juos palaikyti. Kadangi, kaip jau buvo minėta aukščiau, teisės aktai nereglamentuoja įmonių grupės restruktūrizavimo proceso, teismams buvo skirtas Sizifo darbas (kai kurios restruktūrizavimo bylos apeliacine tvarka buvo nagrinėjamos po kelis kartus, o galiausiai baigėsi ĮRĮ nustatytas terminas restruktūrizavimo planui pateikti) nustatyti, ar susiję kreditoriai gali balsuoti restruktūrizuojamos įmonės kreditorių susirinkime. Dėl šios priežasties visi restruktūrizavimo procesai buvo vykdomi atskirai, t. y. restruktūrizavimo bylos buvo nagrinėjamos visuose Lietuvos apygardos teismuose, o penkios iš jų net LAT²⁸, tačiau, neaišku kodėl, nebuvo keliamas klausimas dėl visų bylų sujungimo ir nagrinėjimo bendrai, kadangi restruktūrizavimo procesai atskirose grupės įmonėse ekonominį efektą sukelia ne tik joms, bet ir visai grupei. Šio klausimo neišsprendimas lėmė iš esmės analogiškų bylų skirtingą teisinį vertinimą ir skirtingą teisminių procesų baigtį (netgi LAT išnagrinėjęs bylas, kurių faktinės situacijos iš esmės buvo tapačios, vieną restruktūrizavimo procesą pripažino teisėtu²⁹, kitą bylą grąžino primos instancijos teismui nagrinėti iš naujo³⁰, o kitose dviejose bylose restruktūrizavimo procesą pripažino neteisėtu³¹). Taigi įmonių grupių restruktūrizavimo klausimo (kuris yra svarbus nagrinėjant susijusių kreditorių teises restruktūrizavimo procese) neišsprendė ne tik įstatymų leidėjas, bet jo spręsti neapsiėmė ir teismai, todėl manytina, kad ateityje galima sulaukti daugiau panašaus pobūdžio bylų, kurios gali neigiamai paveikti ne tik juridinių subjektų ekonominius interesus, bet ir pačios Lietuvos valstybės ekonominę situaciją.

Grįžtant prie susijusių kreditorių klausimo, LAT nagrinėtose bylose formaliai nurodė, kad ĮRĮ nenustatyta kreditorių teisės balsuoti dėl įmonės restruktūrizavimo išimčių, todėl faktas, kad kreditoriai yra tarpusavyje susiję neturi reikšmės nagrinėjant kreditorių

²⁸ *Op. Cit.* 32; LAT civilinių bylų skyriaus nagrinėjama civilinė byla Nr. 3K-3-269/2010.

²⁹ 2010 m. balandžio 30 d. LAT civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-197/2010.

³⁰ 2010 m. gegužės 28 d. LAT civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263/2010.

³¹ 2010 m. birželio 7 d. LAT civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2010; 2010 m. birželio 7 d. LAT civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-265/2010.

susirinkimo teisėtumo klausimus (dviejose bylose LAT apskritai neanalizavo šio klausimo). Teismas bendrai nurodė, kad visais atvejais negalima pažeisti fundamentalaus sąžiningumo teisės principo ir negalima piktnaudžiauti savo teisėmis, tačiau nekonkretizavo, kaip nesąžiningumas ir piktnaudžiavimas teisėmis gali pasireikšti restruktūrizavimo atvejais. Tokia teismų pozicija neišsprendė įstatymo leidėjo paliktų teisinio reguliavimo spragų įmonių restruktūrizavimo srityje, todėl šiuo požiūriu yra būtina teisinės doktrinos nuomonė.

SUSIJUSIŲ KREDITORIŲ DALYVAVIMO RESTRUKTŪRIZAVIMO PROCESE GALIMYBĖS

Jungtinių Tautų Tarptautinė prekybos teisės komisija (toliau – UNCITRAL) yra išsakiusi savo poziciją, kad visi kreditoriai tiek bankroto, tiek ir restruktūrizavimo proceso metu turi būti vertinami vienodai ir negali būti sudaromos skirtingos galimybės ir suteikiamos skirtingos teisės to paties tipo kreditoriams. UNCITRAL nurodė, kad teisės aktai reguliuojantys restruktūrizavimo ir bankroto procedūras privalo numatyti taisykles, kurios padėtų išvengti piktnaudžiavimo teisėmis atvejų ir nesudarytų galimybių vienus kreditorius traktuoti palankiau negu kitus³². UNCITRAL nuomone, susijusių kreditorių turtiniai reikalavimai restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu turi būti analizuojami ir vertinami ypatingai atidžiai³³. Todėl susijusiems kreditoriams negali būti sudaromos palankesnės sąlygos dalyvauti ir įtakoti restruktūrizavimo procesą daugiau negu likusiems kreditoriams. Kaip matyti iš dabar Lietuvoje galiojančio teisinio reguliavimo, susijusiems kreditoriams nėra numatyta jokių apribojimų dalyvauti restruktūrizavimo procese, teismų pozicija šiuo klausimu taip pat yra vangi, todėl vienintelis kelias, kaip užtikrinti visų šalių interesų pusiausvyrą palaikančią restruktūrizavimo proceso eigą, yra tobulinti esamą teisinę bazę.

Atvejai, kai susijusių kreditorių teisės gali būti ribojamos

Kaip teisingai pastebi UNCITRAL specialistai, vien tik faktas, kad kreditorius yra susijęs nėra pateisinamas tam, kad jo atžvilgiu būtų taikomi tam tikri apribojimai arba išimtyš iš bendrų restruktūrizavimo procedūrų³⁴. Dėl šios priežasties būtina nustatyti tam tikrus

³² UNCITRAL. *Legislative Guide on Insolvency Law. Op. Cit.* 13, p. 11.

³³ *Ibid.* p. 258-259.

³⁴ *Ibid.* p. 262-263.

vertinimo kriterijus, kurie leistų išsiaiškinti, ar susijęs kreditorius gali dalyvauti restruktūrizavimo procese, ar jam turėtų būti apribotos teisės.

Bendri civilinės teisės principai suponuoja, kad visais atvejais juridinių asmenų ar jų grupės veiksmai restruktūrizavimo procese turi nepažeisti kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų. Dėl šios priežasties restruktūrizuojamą įmonę kontroliuojančios įmonės, restruktūrizuojamos dukterinės įmonės patronuojančios įmonės, taip pat kitų patronuojančios įmonės dukterinių ar kontroliuojamų įmonių (sėserinių įmonių) teisės dalyvauti restruktūrizuojamos įmonės restruktūrizavimo procese turi būti ribojamos, jeigu jų dalyvavimas restruktūrizavimo procese pažeidžia sąžiningumo principą, sąžiningą verslo praktiką ir likusių, su restruktūrizuojama įmone nesusijusių, kreditorių teises ir teisėtus interesus. Manytina, kad apriboti susijusių kreditorių teises restruktūrizavimo procese būtų galima, jeigu būtų tenkinamos tokios sąlygos:

- 1) restruktūrizavimo procese dalyvauja restruktūrizuojamą įmonę kontroliuojanti ar patronuojanti įmonė ir/arba sėserinė įmonė, kurios turi reikalavimo teises restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu. Svarbu įvertinti, ar susijusių kreditorių turimi turtiniai reikalavimai restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu yra pakankamai dideli, kad būtų galima kontroliuoti restruktūrizavimo procesą. Tuo atveju, jeigu reikalavimai nėra dideli ir susiję kreditoriai neturi lemiamos įtakos restruktūrizavimo procesui, pripažintina, kad, net ir egzistuojant kitoms sąlygoms, tokių susijusių kreditorių teisės neturėtų būti ribojamos. Analizuojant susijusių kreditorių reikalavimus taip pat būtina nustatyti, kokie yra tokių reikalavimų atsiradimo pagrindai. Nustačius, kad turtiniai reikalavimai atsirado vykdant kasdieninę ūkinę komercinę veiklą, nėra pagrindo susijusiems kreditoriams taikyti įvairius apribojimus. Tačiau esant neaiškiam teisiniam reikalavimų atsiradimo pagrindui (pavyzdžiui, valdymo mokestis, įvairių paslaugų, kurių kaina sunkiai nustatoma, teikimas, o tikslas yra tik didinti reikalavimo teisės restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu dydį) arba kai nėra aiškus konkretus reikalavimo teisės dydis (restruktūrizuojamai įmonei pareikštas milijoninis ieškinys teisme, iš kurio pagrindo ir pateiktų įrodymų *prima facie* galima daryti išvadą, kad ieškinys yra nepagrįstas), susijusių kreditorių teisės restruktūrizavimo procese gali būti atitinkamai apribotos.
- 2) susijusių kreditorių veiksmai ir priimami sprendimai restruktūrizavimo procese yra koordinuojami vieno kontroliuojančio asmens. Šiuo atveju reikia nustatyti, ar visi susiję kreditoriai ir restruktūrizuojama įmonė veikia koordinuotai, ar yra asmuo,

kuris tiek už susijusius kreditorius, tiek ir už restruktūrizuojamą įmonę priima strateginius sprendimus. Tuo atveju, jeigu įmonės yra ne tik atskiri juridiniai subjektai, bet yra imtasi ir įvairių priemonių riboti susižinojimą tarp tokių įmonių ar tokių įmonių valdymas yra aiškiai atskirtas ir nepriklauso nuo patronuojančios bendrovės, tai negalima traktuoti, kad vyksta kontroliuojamas restruktūrizavimo procesas ir taikyti susijusių kreditorių teises ribojančias priemones.

- 3) yra pažeidžiamos nesusijusių restruktūrizuojamos įmonės kreditorių teisės ir teisėti interesai. Kontroliuojamo restruktūrizavimo proceso metu tiek restruktūrizuojamos įmonės, tiek susijusių kreditorių veiksmai yra nukreipti išskirtinai į susijusių asmenų grupės interesus ir išskirtinai jų interesų užtikrinimą. Gali būti tokių atvejų, kai visos grupės finansiniai sunkumai yra perkeliama vienai įmonei ir ji pradedama restruktūrizuoti (nors visa įmonių grupė bendrai yra pajėgi susitvarkyti su tokiais finansiniais sunkumais). Dėl šios priežasties susijusių kreditorių veiksmai (tačiau negalima atmesti ir atvejų, kai tokius veiksmus atlieka ir pati restruktūrizuojama įmonė), kuriais nėra paisoma kitų kreditorių ir restruktūrizuojamos įmonės, kaip tokios, interesų ir yra sudaromos nepalankios sąlygos tinkamai įgyvendinti restruktūrizavimo procesą, yra pagrindas apriboti susijusių kreditorių teises. Tokią išvadą galima daryti dėl to, kad kreditoriai savo sprendimus restruktūrizavimo procese priima kreditorių susirinkime, kurio paskirtis atstovauti visų kreditorių interesus, todėl susijusio kreditoriaus veiksmai, kurie prieštarauja jo turimos subjektinės reikalavimo teisės prigimčiai, yra negalimi ir yra pagrindas riboti tokio kreditoriaus teises. Ir atvirkščiai, jeigu nėra pažeidžiami kitų kreditorių interesai ar teisės, tai nėra pagrindo apriboti susijusių kreditorių teises (pavyzdžiui, gali būti restruktūrizuojama įmonė, kurios visi kreditoriai yra susiję kreditoriai). Visi restruktūrizuojamos įmonės kreditoriai turi teisėtų lūkesčių, kad jų teisės ir interesai bus ginami vienodai kaip ir kitų kreditorių, todėl teisinis reguliavimas turi užtikrinti, kad tokie lūkesčiai būtų ne tik deklaratyvūs, tačiau ir realiai įgyvendinami praktikoje. Atsižvelgiant į tai, kad kiekvienu konkrečiu atveju kreditorių interesai ir teisės gali būti pažeidžiamos įvairias būdais, neįmanoma įstatyme įtvirtinti baigtinio sąrašo atvejų ir veiksmų, kurių susiję kreditoriai neturi teisės atlikti (tačiau neatmestinas pavyzdinio sąrašo įtvirtinimas, kuriame būtų nustatyti dažniausiai pasitaikantys atvejai su prezumpcija, kad tokiais atvejais susiję kreditoriai neturi teisės balsuoti kreditorių susirinkime), todėl manytina, kad teisingiausia galutinį

sprendimą dėl susijusių kreditorių teisių apribojimo palikti teismams, kai pastarieji tvirtina visų kreditorių reikalavimus.

Darytina išvada, kad egzistuojant visoms aukščiau išvardytoms sąlygoms yra pažeidžiamos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso³⁵ nuostatos (1.5 str. 1 d., 1.137 str. 2 d. ir 3 d.): pažeidžiamas sąžiningumo principas, tarpusavyje susijusios įmonės piktnaudžiauja civilinėmis teisėmis dalyvaudamos restruktūrizavimo procese ir siekdamos pasinaudoti tokio proceso teikiamomis lengvatomis bei patenkinti savo interesus kitų kreditorių sąskaita. Tokiais veiksmai yra pažeidžiamas ir restruktūrizavimo tikslas – neapginamos visų bendrai restruktūrizuojamos įmonės kreditorių teisės bei teisėti interesai, taip pat sukeliama grėsmė restruktūrizuojamai įmonei. Dėl šių priežasčių manytina, kad susijusių kreditorių teisių ribojimas išskirtiniais atvejais gali būti pateisinamas.

Susijusių kreditorių teisių ribojimo priemonės

Susijusių kreditorių teises restruktūrizavimo procese būtina riboti, kai yra tenkinamos visos tokį ribojimą pateisinančios sąlygos. Tačiau subjektų teisių negalima riboti taip, kad būtų paneigta pati tokios teisės esmė ir prigimtis. Kreditorių teisių restruktūrizavimo procese prigimtis yra tinkamai apginti savo interesus ir patenkinti turtinius reikalavimus restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu. Jeigu kreditoriai turi kitų interesų (sustabdyti visus restruktūrizuojamos įmonės mokėjimus kitiems kreditoriams, išvengti tam tikrų savo ar restruktūrizuojamos įmonės pareigų), tai tokie interesai turi būti apribojami atsižvelgiant į teisėtą ir restruktūrizavimo tikslams atitinkančių interesų dalį.

UNCITRAL parengtame bankroto ir restruktūrizavimo įstatymų rengimo vadove įstatymų leidėjui nurodyta, kad susijusių kreditorių teisės gali būti apribotos tokiais būdais³⁶:

- 1) apribojant susijusių kreditorių balsavimo teises kreditorių susirinkimuose. Manytina, kad tai griežčiausias apribojimas, kuris gali būti taikomas tik tais atvejais, kai yra aiškių įrodymų, kad susijęs kreditorius piktnaudžiauja arba ateityje piktnaudžiaus jam restruktūrizavimo procese suteiktomis teisėmis. Iš kitos pusės toks draudimas labiausiai apsaugo likusius nesusijusius kreditorius ir eliminuoja bet kokią susijusių kreditorių įtakos galimybę restruktūrizavimo proceso baigčiai.

³⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 – 2262).

³⁶ UNCITRAL. *Legislative Guide on Insolvency Law. Op. Cit.* 13, p. 266.

- 2) sumažinant susijusių kreditorių reikalavimo teises tokia apimtimi, kokia yra nepagrįstų reikalavimo teisių suma. Tokiu atveju sumažėja ne tik susijusio kreditoriaus reikalavimo teisė, tačiau ir atitinkamai jo balsų skaičius kreditorių susirinkime. Ši priemonė nėra tokia griežta, kadangi susijusiam kreditoriui nėra visiškai užkertamas kelias dalyvauti įmonės restruktūrizavime, tačiau atsižvelgiant į tai, kad labai sunku būtų nustatyti, kokia reikalavimo dalimi reikėtų mažinti susijusio kreditoriaus reikalavimo teises, darytina išvada, kad ši priemonė gali sukelti tik dar daugiau ginčų ir nepasiekti norimų rezultatų.
- 3) susijusių kreditorių reikalavimo teisių subordinavimas kitų kreditorių atžvilgiu. Tai reiškia, kad susiję kreditoriai negalės patenkinti savo reikalavimų tol, kol nebus patenkinti likusių kreditorių reikalavimai. Būtent tokia nuostata yra įtvirtinta naujojoje ĮRĮ redakcijoje, tačiau ji taikomi visais atvejais nepaisant, koku pagrindu susijęs kreditorius įgijo reikalavimo teisę, ar jo veiksmai yra koordinuojami kartu su kitais kreditoriais, at jį piktnaudžiauja savo teisėmis. Manytina, kad jei nėra pagrindų riboti susijusių kreditorių teisių, tai tokios teisės neturėtų būti ribojamos remiantis vien dėl to, kad kreditorius yra susijęs asmuo.

Iš visų aukščiau pateiktų priemonių priimtinausia yra taikyti reikalavimo teisių subordinavimo ir balsavimo teisių kreditorių susirinkimuose apribojimo derinį. Susiję kreditoriai šitaip išlaikys visas savo reikalavimo teises restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu (netgi ir tas, kurios yra aiškiai nepagrįstos), tačiau jas galės patenkinti tik visiems kitiems kreditoriams patenkinus savus reikalavimus, be to negalės jomis pasinaudoti balsuodami kreditorių susirinkimuose. Tokiomis priemonėmis bus užtikrintas ne tik sklandus restruktūrizavimo procesas, bet bus apginti tiek restruktūrizuojamos įmonės, tiek ir visų jos kreditorių interesai.

Galimas ir kitas susijusių kreditorių kontrolės mechanizmas. Jeigu teisinis reguliavimas aiškiai įtvirtintų asmenis, kurie yra laikomi susijusiais kreditoriais restruktūrizavimo procese, tai tokiems asmenims galima būtų leisti restruktūrizavimo procese dalyvauti be jokių apribojimų, t. y. balsuoti visa savo turimų reikalavimo teisių apimtimi. Tačiau nesusijusiems kreditoriams, jeigu jie mano, kad buvo pažeistos jų teisės ir teisėti interesai, bei nustačius visas aukščiau minėtas kreditorių teisių ribojimo sąlygas, turėtų būti suteikta teisė kreiptis į teismą su prašymu panaikinti kreditorių susirinkimo sprendimus ir surengti pakartotinį susirinkimą, kuriame analogiškais klausimais nebegalėtų balsuoti susiję kreditoriai. Tokiu būdu nebūtų pernelyg daug suvaržomos kreditorių teisės, taip pat kontrolė būtų palikta

teismams, kurie kiekvienu konkrečiu atveju galėtų spręsti dėl susijusių kreditorių balsavimo teisės.

IŠVADOS

Restruktūrizavimo procesas yra skirtas ne tik išsaugoti įmonę, išvengti bankroto, tačiau ir patenkinti įmonės kreditorių interesus. Atsižvelgiant į tai, kad restruktūrizavimo procese dalyvauja skirtingi kreditoriai, teisinis reguliavimas turi užtikrinti visų kategorijų kreditorių interesų pusiausvyrą restruktūrizavimo procese. Kreditoriai, priklausomai nuo jų rūšies, turi skirtingus interesus restruktūrizavimo procese, tačiau laikytina, kad susiję kreditoriai labiausiai įtakoja restruktūrizavimo proceso baigtį.

Susijusias kreditoriais laikytini tokie kreditoriai, kurie turi tiesioginę ar netiesioginę lemiamą įtaką ir/arba tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą restruktūrizuojamoje įmonėje (patronuojančios ar kontroliuojančios įmonės), taip pat kreditoriai, kurie kartu su restruktūrizuojama įmone yra valdomi vieno bendro asmens, kuris turi arba balsų daugumą, arba gali daryti lemiamą įtaką tokioms įmonėms (sėsarinės įmonės).

Susiję kreditoriai gali kontroliuoti visą restruktūrizavimo proceso eigą. Kontroliuojamas restruktūrizavimo procesas yra kontroliuojamas ir koordinuojamas vieno asmens – patronuojančios įmonės: toks procesas pradedamas tik tuo atveju, jeigu susiję kreditoriai turi balsų daugumą restruktūrizuojamos įmonės kreditorių susirinkimuose; dauguma sprendimų kreditorių susirinkimuose yra iš esmės nulemti patronuojančios įmonės; tokiu procesu siekiama patenkinti visos įmonių grupės interesus.

Atsižvelgiant į tai, kad kontroliuojamas restruktūrizavimo procesas gali pažeisti kitų kreditorių teises ir interesus, taip pat neatitikti restruktūrizavimo tikslų, būtina riboti tam tikras susijusių kreditorių teises kontroliuojamo restruktūrizavimo metu. Tačiau nei šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas, nei teismų praktika nėra išsprendusi susijusių kreditorių dalyvavimo restruktūrizavimo procese problemas, taip pat nėra pasisakyta ir apie įmonių grupių restruktūrizavimo galimybę.

Susijusių kreditorių teises restruktūrizavimo procese galima riboti esant tokioms sąlygoms: 1) restruktūrizavimo procese dalyvauja restruktūrizuojamą įmonę kontroliuojanti ar patronuojanti įmonė ir/arba sėsarinė įmonė, kurios turi reikalavimo teises restruktūrizuojamos įmonės atžvilgiu; 2) susijusių kreditorių veiksmai ir priimami

sprendimai restruktūrizavimo procese yra koordinuojami vieno kontroliuojančio asmens; 3) yra pažeidžiamos nesusijusių restruktūrizuojamos įmonės kreditorių teisės ir teisėti interesai.

Esant visoms susijusių kreditorių teisių ribojimo sąlygoms, susijusių kreditorių teisės gali būti ribojamos tokiais būdais: 1) apribojant susijusių kreditorių balsavimo teises kreditorių susirinkimuose; 2) sumažinant susijusių kreditorių reikalavimo teises tokia apimtimi, kokia yra nepagrįstų reikalavimo teisių suma; 3) subordinuojant susijusių kreditorių reikalavimo teises kitų kreditorių atžvilgiu. Taip pat susijusių kreditorių teisių ribojimą galima palikti išskirtinei teismų kontrolei, tačiau šiuo atveju teisės aktuose būtina nustatyti teisių ribojimo pagrindus.

RELATED CREDITORS IN THE PROCEDURE OF CORPORATE RESTRUCTURING

Paulius Miliauskas

Corporate restructuring is becoming a common phenomenon in Lithuania. There are more and more companies who are experiencing financial difficulties, however Lithuanian law doctrine is silent in most of the cases regarding restructuring problems. Author analyses corporate restructuring procedure with special emphasis on legal relationships between the distressed company that is being restructured and its creditors also among creditors themselves. According to the laws of Lithuania and Lithuanian case law the procedure of restructuring is aimed not only at the preservation of particular company but also at satisfying interests of the company's creditors. Due to these reasons there are many real life situations where an entity undergoing restructuring process is directly or indirectly related to its creditors. If related creditors hold majority of the claims against the company that is being restructured they also have majority votes during the meetings of the creditors. Therefore, related creditors have a dominant influence over the restructuring procedure and such restructuring procedure is being controlled by them. A problem, whether a controlled restructuring procedure negatively affects the rights of other creditors who are not related to the distressed company and whether it allows abusive behavior of related creditors arises. To solve this problem author analyses various conflicting situations between the company that is being restructured and its creditors, discusses the cases where related creditors are abusing their rights, describes different types of corporate creditors. The article also analyses and discusses provisions of the Restructuring Law of the Republic of Lithuania and decisions of the Lithuanian courts regarding the rights and duties of the creditors in the restructuring process. Taking into account all the arising legal issues and possible legal inefficiencies the article concludes that during the restructuring the rights of related creditors should be subject to special treatment if the interests of all the creditors of the company undergoing restructuring procedure are to be protected equally.